

факторів, які називаються параметрами порядку, і задають динаміку переходу до стану з новими властивостями симетрії. Відповідний математичний опис проведено Г. Хакеном і носить назву "принцип підпорядкування параметру порядку". Цей принцип перестає виконуватися при переході до хаотичного руху. Динамічний хаос — це властивість, характерна для багатьох динамічних систем, нерегулярна, аперіодична зміна стану, що має основні властивості випадкового процесу. Такий рух може виникнути при відсутності випадкових факторів і повністю визначається початковими параметрами.

Найскладнішою задачею виступає визначення співвідношення структурної інформації та ентропії. Якщо для технічних систем така задача достатньо легко вирішується, то для соціальних організмів важко не тільки виявити, але і задати критерії, які адекватно відображають реальний стан об'єкта з позиції його інформаційно-ентропійних властивостей.

Таким чином, розробка таких критеріїв повинна проводитися в рамках міждисциплінарних досліджень з урахуванням усіх сторін феномена, який вивчається. При вирішенні цієї задачі стане можливим не лише аналізувати теперішній стан соціальної системи, робити прогнози на майбутнє, але і проводити політику, яка відповідає інтересам суспільства.

ПРОБЛЕМА ЖИТТЯ, СМЕРТІ ТА БЕЗСМЕРТЯ У ФІЛОСОФІЇ

Доп. - Толстун Ю.О., студ. гр. І-44.

Наук. кер. – викл. Опанасюк В.В.

Життя і смерть - вічні теми духовної культури людства. Навряд чи знайдеться доросла людина, що рано чи пізно не задумалася б про зміст свого існування, смерть і досягнення безсмертя. Ці думки приходять у голову дітям і зовсім юним людям.

За невеликим винятком у всі часи усі народи висловлювалися про життя досить негативно. Життя - страждання (Будда, А. Шопенгауер та ін.). Життя - сон (Платон, Паскаль). Життя - безодня зла (Стародавній Єгипет). "Життя - боротьба й мандрівка по чужині" (Марк Аврелій). "Життя - це повість дурня, яку розповів ідіот, повна шуму і люті, але позбавлена змісту" (У. Шекспір). "Усе людське життя глибоко занурене в неправду" (Ф. Ніцше) тощо.

Проте ніхто не хоче помирати, і питання про безсмертя людини постає у всі віки. Ось чому смерть і потенційне безсмертя - найдужча принада для філософського розуму, і всі наші життєві справи повинні, так чи інакше, порівнюватися з вічним. Людина приречена на міркування про життя і смерть, і в цьому її відмінність від тварини, що смертна, але не знає про це.

Проблема людини, її життя і смерті протягом багатьох віків приковувала до себе увагу мислителів. Люди намагалися сягнути таємниці буття, розв'язати одвічні питання: що таке життя? Коли і чому на нашій планеті з'явилися перші живі організми? Як продовжити життя? Питання про загадку виникнення життя спричиняє питання про сенс смерті. Що є смерть? Торжество біологічної еволюції чи плата за досконалість? Чи здатна людина запобігти смерті і стати безсмертною? І, нарешті, що панує в нашому світі: життя чи смерть?

З позиції християнства - життя було створене богом. Так, Августин Блаженний стверджував, що все розвивається тому, що бог вклав у матерію дієву силу. Починаючи з XVIII сторіччя, було доведено, що явище життя є строгою закономірністю. Еволюційна теорія Ч. Дарвіна "Походження видів шляхом природного добору", брошура біохіміка С.П. Костичева "Про появу життя на Землі", доповідь В.І. Вернадського "Початок і вічність життя" по-новому пояснювали походження життя.

Інша проблема - сенсу життя - за словами Г. Гейне, стала "проклятим" питанням філософії та історії. Спробу її комплексного наукового аналізу здійснили родоначальники марксизму.

Проблема безсмертя цікавила вчених протягом усієї історії людства. У філософії про безсмертя душі вперше проголосив Платон. Ідея особистого безсмертя, що розвивалася головним чином завдяки релігії, була підхоплена різними ідеалістичними філософськими системами: в XVII-XVIII ст. – Г. Лейбніцем, Дж. Берклі, у наш час – персоналістами Хоккінгом, Флюеллінгом та ін. Останніми була створена ціла система “доказів” безсмертя душі, жоден з яких не витримує наукової критики, тому що наведені докази ґрунтуються на абсолютному протистоянні душі й тіла.

Значимою на часі була проблема подовження людського життя. З цього приводу зазначимо внесок у науку видатного російського терапевта С.П. Боткіна. Оригінальний російський мислитель М.Ф. Федоров стверджував, що давня й вища мета людства – перемога над смертю, відродження всіх, що жили на Землі.

Отже, питання про зміст, мету й цінність життя мають не тільки теоретичне, але й величезне практичне значення. Ось чому люди із самого виникнення суспільного життя виявили до них незгасаючий інтерес. Різні філософські системи не тільки з різних точок зору підходили до пояснення сенсу життя, але й робили це питання предметом світоглядних суперечок. Однак, тільки факт смерті глибоко ставить питання про сенс життя. Життя в цьому світі має сенс саме тому, що є смерть. Зміст зв'язаний з кінцем. Переконані, якби не було кінця, тобто якби була нескінченність життя, то змісту в житті не було б. Смерть – граничний жах і граничне зло – виявляється єдиним виходом з часу у вічність, і життя безсмертне і вічне виявляється досяжним лише через смерть.

Смерть є явище життя, вона ще по цю сторону життя, вона є реакція життя на вимогу кінця в часі з боку життя. Смерть є явище, що поширюється на все життя. Життя є безупинне вмирання, постійний суд вічності над часом. Життя є постійна боротьба зі смертю і часткове вмирання людського тіла і людської душі.

Таким чином, проблема безсмертя - основна проблема людського життя, і лише за своїм легкодумством людина про це забуває. Іноді вона хоче переконати себе, що забула, не дозволяє собі думати про те, що важливіше всього. Людина є істота, поставлена перед смертю протягом усього життя, а не тільки в його останню годину. Людина веде подвійну боротьбу: за життя і за безсмертя. Смерть - це явище всередині життя, а не за його межами, явище приголомшуюче, прикордонне з трансцендентним. Як би ми не теоретизували, якими б ідеями про перехід в інший світ чи у понаджиття біосфери не втішали себе, неминуче залишається найпростіший повсякденний вигляд смерті, що рано чи пізно очікує нас. І тоді багато що - якщо не все - залежить від нас самих.

Деякі думає, що в нісенітниці життя тільки й залишається гонити за задоволеннями і матеріальними благами. Такі люди здатні, про всяк випадок, формально сповідувати ту чи іншу віру. Однак, незважаючи на всі свої хитрування, вони час від часу випробовують тяжкий жах передчуття смерті, її прижиттєвого переживання. Інші прагнуть обґрунтувати науково-філософські концепції, що пояснюють зміст смерті. Стаючи предметом науково-філософського аналізу, смерть з'являється пересічним природним процесом, що супроводжує життя, - не більш того. У найкращому становищі виявляються мислителі, здатні глибоко перейнятися життям природи, Всесвіту. Та було б нерозумно вибирати з цих варіантів найкращий. Адже не ми вибираємо їх, а вони нас. Кожний має те життя, смерть та безсмертя якого заслуговує.

І ще одна очевидна істина: усі ми безсмертні, допоки живі.